EU:n ja Afganistanin yhteistyösopimus kumppanuudesta ja yhteistyöstä

Euroopan unionin (EU) neuvosto antoi tammikuussa 2011 komissiolle ja EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkealle edustajalle neuvotteluohjeet kumppanuutta ja kehitystä koskevan yhteistyösopimuksen (Cooperation Agreement on Partnership and Development, CAPD) neuvottelemiseksi Afganistanin kanssa. EU:n ja Afganistanin yhteistyösopimus on osa EU:n pitkäaikaista tukea Afganistanille, ja päivittää vuonna 2005 yhteistyöstä annettua yhteistä julistusta (Joint Declaration) sekä vuonna 2009 laadittua Afganistania ja Pakistania koskevaa toimintaohjelmaa (EU Action Plan on Afghanistan and Pakistan).

Sopimuksen allekirjoittivat 18.2.2017 KE Mogherini ja presidentti Ghani. Yhteistyösopimus antaa sitoumuksen EU:n ja Afganistanin väliselle yhteistyölle yleisellä tasolla. Samankaltaisia kahdenvälisiä sopimuksia Afganistanin kanssa ovat jo solmineet mm. Yhdysvallat ja Intia, ja myös EU on solminut samantyyppisiä sopimuksia lukuisten maiden kanssa, viimeisimpänä Uuden Seelannin (2016) ja Kuuban (2017) kanssa.

CAPD on ensimmäinen EU:n ja Afganistanin välinen kumppanuutta koskeva sopimussuhde, mutta muitakin (poliisiyhteistyötä koskevia) sopimuksia on olemassa. CAPD muodostaa kuitenkin oikeudellisen kehyksen EU:n ja Afganistanin vuodesta 2001 kehittyneelle yhteistyölle. Kumppanuussopimus tarvitaan, jotta voidaan perustaa sekakomitea, jonka alla keskustellaan eri yhteistyösektoreista. Sopimus on näin ollen lähinnä pohja ja kehys EU:n ja Afganistanin suhteille ja yhteistyölle seuraavien kymmenen vuoden aikana. Sitä voidaan jatkaa ilman eri toimenpiteitä viidellä vuodella.

Ensimmäinen sekakomitean kokous järjestettiin Brysselissä helmikuussa 2018. Keskusteluissa käytiin läpi Brysselin konferenssissa vuonna 2016 sovitun reformiagendan toimeenpanoa. Lisäksi aiheina olivat CAPDissa sovitun mukaisesti mm. ihmisoikeudet, tasa-arvo, kehitysyhteistyö, kauppa ja investoinnit sekä maahanmuutto. Sekakomitea perusti kaksi työryhmää: 1) Special Working Group on Human Rights, Good Governance and Migration sekä 2) Special Working Group on Economic and Social Development. Seuraava sekakomitean kokous järjestetään Kabulissa vuonna 2019.

Viimeksi CAPDia on käsitelty COASIssa marraskuussa 2017, jolloin hyväksyttiin sekakomitean toiminnan säännöt.

Sopimuksen sisältö ja sen vaikutukset

CAPD tehdään sekasopimuksena, joka edellyttää myös jäsenvaltioiden kansallista hyväksyntää. Kansallisten prosessien eriaikaisuuden takia sopimuksen toimeenpano alkaa asteittain. Sopimukseen sisältyy sekä unionin ja jäsenvaltioiden toimivaltaan että jaettuun

toimivaltaan kuuluvia määräyksiä, mutta sen velvoittavuus ei juuri mene yhteistyövelvoitetta pidemmälle. Tällä hetkellä sopimuksen on kansallisesti hyväksynyt 12 maata: Afganistan, Bulgaria, Tšekki, Saksa, Viro, Espanja, Unkari, Kroatia, Irlanti, Liettua, Luxemburg ja Latvia.

Sopimuksen tavoitteena on edistää EU:n ja Afganistanin yhteistyötä laaja-alaisesti, ja siinä sovitaan EU:n ja Afganistanin välisestä yhteistyöstä muun muassa kaupan, talouskehityksen, kehitysyhteistyön sekä demokratian, ihmisoikeuksien ja hyvän hallinnon aloilla. Sopimus sisältää myös Euroopan unionin ulkopolitiikan kannalta keskeisiä velvoittavia määräyksiä, muun muassa yleiset sitoumukset ihmisoikeuksista, demokratian periaatteista ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisesta, joukkotuhoaseiden leviämisen estämisestä sekä terrorismin torjunnasta. Sopimukseen on myös kirjattu määräys, jossa todetaan sitoutuminen rankaisemattomuuden vähentämiseen.

Sopimuksen ihmisoikeuksien noudattamista ja joukkotuhoaseiden leviämisen estämistä koskeviin määräyksiin liittyy neuvottelu- ja sanktiomenettely. Tällaiset määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan, ja sopimuksen hyväksyminen edellyttää siten eduskunnan hyväksyntää. Sopimus sisältää myös määräyksiä, jotka kuuluvat Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan maakunnan lainsäädäntövaltaan. Sopimuksen voimaansaattamissäännökselle hankitaan Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyntä.

Sopimuksella ei ole suoranaisia budjettivaikutuksia Suomeen. Se kuitenkin tiivistää EU:n ja Afganistanin yhteistyötä, ja sillä arvioidaan pitkällä aikavälillä olevan myönteisiä vaikutuksia sekä EU:n ja Afganistanin että Suomen ja Afganistanin väliselle taloudelliselle yhteistyölle. Turvallisuustilanteen salliessa Afganistanin strateginen sijainti Aasian keskustassa antaa sille hyvät mahdollisuudet ulkomaankauppaan. Erityisesti luonnonvarat tulevat jatkossa olemaan keskeisessä asemassa: Afganistanilla on todettu olevan mittavat mineraalivarat, joilla voisi olla merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Sopimuksella ei myöskään ole Suomeen suoranaisia tai välittömiä muita vaikutuksia. Tiivistyvän ja säännönmukaistuvan yhteistyön myötä pyrkimyksenä on kuitenkin saada aikaan myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia erityisesti Afganistanissa

CAPDin kanssa hieman samantyyppinen sopimus on EU:n ja AKT-maiden välillä solmittu Cotonou-sopimus. Sillä ei katsota olleen Suomelle juurikaan konkreettisia vaikutuksia muutoin kuin Euroopan kehitysrahaston rahoituksen osalta. Välillisesti vaikutusta on ollut käydyn ihmisoikeus- ja kehitysyhteistyödialogin ja niistä seuranneiden toimien kautta.